

ни у 1941 р. в Іспанії було сформовано добровольчу «Блакитну дивізію», водночас до відправлення на Східний фронт було підготовлено групи представниць «Жіночої секції» (загалом було 6 таких експедицій із 1941 до 1943 р.) [5, 554].

Перелом у перебігу Другої світової війни 1943 р. на користь Антигітлерівської коаліції змусив франкістський режим дистанціюватися від активної співпраці із Німеччиною та змінити риторичу. У зовнішній політиці франкістський режим зайняв позицію нейтралітету, натомість у внутрішній політиці Іспанії відбувся поворот до посилення релігійної риторики. Ці зміни торкнулись і діяльності «Жіночої секції» – її національна делегація активно видавала циркуляри, у яких закликала молитися за мир [5, 555].

Результати здійсненого аналізу дають змогу зробити висновок про активну співпрацю «Іспанської Фаланги» та «Жіночої секції» з відповідними організаціями Німеччини та Італії для запозичення досвіду діяльності жіночих організацій, практичної реалізації моделей гендерної політики тоталітарних режимів. Однак тісні контакти продовжувались із 1936 до 1943 р., доки не стало очевидно що «Держави осі» програють у Другій світовій війні. Із міркувань власного виживання режим Ф. Франко відмежувався від Німеччини та Італії, заперечуючи власну підтримку нацистського та фашистського режимів. У контексті цих процесів відбулося припинення контактів між «Жіночою секцією» та жіночими організаціями Німеччини та Італії.

Джерела та література

1. Brydan D. Franco's internationalists: Social experts and Spain's search for legitimacy. Oxford: Oxford University Press, 2019. 224 p.
2. Morant i Ariño A. Mujeres para una «Nueva Europa»: las relaciones y visitas entre la Sección Femenina de Falange y las organizaciones femeninas nazis: tesis doctoral. València, 2013. 1197 p.
3. Morant i Ariño T. Spanish Fascist Women's Transnational Relations during the Second World War: Between Ideology and Realpolitik. *Journal of Contemporary History*. 2019. Vol. 54(4). P. 834–857.
4. Peñalba-Sotorrió M. Introduction: Spanish-German Relations during the Second World War. *Journal of Contemporary History*. 2019. № 54(4). P. 825–833.
5. Rodríguez López S. Mujeres, agencia política y violencia contrarrevolucionaria en España (1934–1944). *Hispania: Revista española de historia*. 2020. Vol. 80, № 265. P. 531–561.

Акімов Михайло

Національна академія внутрішніх справ

МАСОВЕ ВБИВСТВО У ЛЕ-ПАРАДІ 27 ТРАВНЯ 1940 РОКУ: ІСТОРІЯ ВОСННОГО ЗЛОЧИНУ ТА ПОКАРАННЯ ЗА НЬОГО

Ключові слова: воєнний злочин, військовополонений, вбивство, покарання.

Keywords: war crime, prisoner of war, murder, punishment.

За рік збройної агресії проти України, що триває, не було, здається, жодного закону війни, що його не порушив би агресор. Ракетно-артилерійські обстріли та повітряні бомбардування захищених міжнародним правом об'єктів, розграбування приватної власності та культурних цінностей, масові вбивства, згвалтування

та позбавлення свободи мешканців окупованих територій – на превеликий жаль, цей список можна продовжувати.

Одним із найбільш кричущих воєнних злочинів є вбивство військовополонених; красномовними прикладами є загибель захисників «Азовсталі» в Оленівці та розстріл Олександра Мацієвського. Утім навіть суспільний резонанс із закликами до негайної відплати не відкидає того факту, що кожен злочин сьогодні, у цивілізованому суспільстві (принаймні якщо ми говоримо про євроінтеграційні прагнення України), повинен мати своїм наслідком правосуддя і покарання, а не просто відплату. За таких умов зусилля правоохоронних органів України слід зосередити саме на ідентифікації підозрюваних у вчиненні злочину та доведенні їх вини у встановленому порядку. Прикладом цього можуть бути деякі події Другої світової війни та післявоєнного часу, коли воєнні злочинці були встановлені та понесли заслужене покарання.

Наприкінці травня 1940 р., під час боїв у Франції, коли Британський експедиційний корпус отримав наказ евакуюватися через Дюнкерк, його відступ до узбережжя Ла-Маншу прикривали частини 2-ї піхотної дивізії, зокрема 4-а піхотна бригада. Німці, затримані на деякий час контрударом англійців біля Аррасу, продовжували наступ, форсували канал Ла Бассе, і 26 травня після вуличних боїв захопили місто Бетюн. Підрозділи 4-ї піхотної бригади – 2-й батальйон Королівського Норфолкського полку, 1-й батальйон Королівського Шотландського полку та 8-й батальйон полку Ланкаширських Стрільців – продовжували утримувати лінію Р'є-дю-Вінаж – Ле-Корне-Мало – Ле-Параді [4, 94].

На вістрі німецького наступу була дивізія СС «Мертва голова», сформована з особового складу охорони концентраційних таборів восени 1939 р. Фанатично налаштовані есесівці вперше вступили в бій лише 17 травня, і прагнули за будь-яку ціну довести свої бойові якості. Уранці 27 травня «мертвоголови» атакували Ле-Корне-Мало, і до середини дня зайняли селище, втративши понад 150 офіцерів та солдатів убитими та майже 500 пораненими [6, 179]. Британські частини відійшли до Ле-Параді, переслідувані есесівцями.

Залишки 2-го батальйону Королівського Норфолкського полку закріпилися на фермі Корне на околиці Ле-Параді; зі штабу 4-ї бригади у містечку Л'Епінетт надійшла радіограма про те, що батальйон відрізаний і підтримки не буде. Однак британці трималися до вечора, відбиваючи атаки есесівців під мінометно-артилерійським вогнем та обстрілом із танків; водночас, намагаючись особисто очолити наступ, загинув командир одного з полків «мертвоголових» штандартенфюрер СС Ганс Фрідман Гьотце [4, 95].

О 17:15, залишившись без боєприпасів, 99 уцілілих британців, багато з яких були поранені, за командою майора Райдера вийшли з ферми під білим прапором та здалися солдатам оберштурмфюрера СС Фріца Кнохляйна. Есесівці знезброїли полонених, відвели дорогою убік та вишикували біля амбару, де вже стояли готові до стрільби два кулемети. За наказом Кнохляйна кулеметники відкрили вогонь по полонених і стріляли доти, доки не впав останній британець; після цього «мертвоголови» багнетами добили всіх, хто ще подавав ознаки життя [6, 181].

Наступного дня німці-есесівці наказали мешканцям Ле-Параді поховати мертвих. Ніхто не знав, що рядовий Вільям О'Каллаган уцілів, удавши мертвого, та

вигтяг з купи трупів іншого пораненого – рядового Альберта Пулі. Три дні вони переховувались від есесівців у свинарнику, харчувалися сирого картоплею, пили воду з калюж, перш ніж на них натрапили власниця ферми та її син. Ризикуючи власним життям, вони переховували у себе британців, поки обидва трохи оклигали; згодом останніх узяли в полон солдати 251-ї піхотної дивізії Вермахту [4, 95].

Чутки про масове вбивство розповсюдились майже одразу. Генерал Еріх Гьопнер, командувач 16-го армійського корпусу, до якого входила дивізія СС «Мертва голова», зажадав негайного розслідування події та відсторонення від посади командира «мертвоголових» групенфюрера СС Теодора Ейке. Проте Ейке особисто звернувся до рейхсфюрера СС Генріха Гімmlера, заявив, що британців розстріляли у порядку репресалій за нібито використання ними розривних куль (забороненого засобу ведення війни); Гімmlер наказав зам'яти справу [3, 143]. Навіть у лавах СС знайшлися ті, хто висловив своє відверте незадоволення різаниною; Кнохляйн навіть отримав декілька викликів на дуель, проте жодного з'ясування стосунків так і не сталося [6, 182].

Однак союзники нічого не знали про події у Ле-Параді. Солдати та офіцери 4-ї піхотної бригади 2-ї піхотної дивізії вважалися зниклими безвісти, але у 1943 р. рядовий Альберт Пулі, визнаний за станом здоров'я непридатним до військової служби, у порядку обміну військовополоненими повернувся до Британії. Він негайно дав свідчення військовим прокурорам, але йому ніхто не повірив: навіть через чотири роки війни британці не вірили у те, що німці могли вчинити подібні звірства [5, 123]. Тільки у 1945 р., коли наприкінці війни війська союзників почали звільняти концентраційні табори, коли з полону був звільнений рядовий Вільям О'Каллаган, який підтвердив свідчення Пулі, розпочалося офіційне розслідування.

Співробітники Комісії з розслідування воєнних злочинів на чолі з підполковником Александером Патерсоном Скотландом протягом трьох років установлювали, розшукували та допитували свідків подій у Ле-Параді – французів та німців (насамперед есесівців зі складу дивізії «Мертва голова»). Фріц Кнохляйн (тепер уже оберштурмбанфюрер СС та кавалер Лицарського Хреста Залізного Хреста) був розшуканий у серпні 1948 р., заарештований та в жовтні того ж року постав перед судом [3, 152].

Захисник підсудного, не заперечуючи факту масового вбивства, намагався довести, що Фріц Кнохляйн був відсутній на місці події у той час, коли вона трапилась, а тому не міг зупинити солдатів, розгніваних тим, що британці стріляли по них розривними кулями. Проте і Вільям О'Каллаган, і Альберт Пулі упізнали підсудного і підтвердили, що він був на місці злочину та віддав наказ відкрити вогонь, а потім добити ще живих; упізнали есесівського офіцера і власниці ферми, й інші свідки з французів [5, 211]. Факт застосування британцями розривних куль так і не був доведений; утім обвинувачення справедливо вказало, а суд підтвердив, що жодне порушення законів та звичаїв війни не дає права на подібні репресалії. Відповідно до статті 4 Положення про закони та звичаї сухопутної війни (затвердженого Гаазькою конвенцією від 18 жовтня 1907 р.) військовополонені перебувають під владою ворожого уряду, а не військової частини чи людини, яка їх захопила; із ними потрібно поводитись гуманно [1]. Згідно зі стат-

тями 2, 3 та 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 27 липня 1929 р., військовополонений має право на повагу до його особи та честі, обов'язок піклуватись про нього покладається на державу, що його захопила, а будь-які репресалії щодо військовополонених заборонені [2].

Процес закінчився рівно за два тижні – Фріца Кнохляйна визнали винним у воєнних злочинах та засудили до смертної кари. Клопотання про помилування було відхилене, вирок привели у виконання у січні 1949 р.

Джерела та література

1. Convention on Laws and Customs of War on Land: adopted on October 18th, 1907. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp
2. Convention relative to the Treatment of Prisoners of War: adopted on July 27th, 1929. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/305>
3. Fry H. The London Cage: the secret history of Britain's World War II interrogation centre. Yale University Press, 2018. 256 p.
4. Jackson J. The fall of France: the Nazi invasion of 1940. Oxford University Press, 2004. 296 p.
5. Jolly C. The SS massacre at Le Paradis, 27 May 1940: the vengeance of Private Pooley. Pen&Sword, 2020. 256 p.
6. Lane R. Last stand in Le Paradis: the events leading to SS massacre of the Norfolks 1940. Pen&Sword Military, 2009. 229 p.

Ткач Тетяна

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

«КРИМСЬКИЙ СЦЕНАРІЙ» 1945 РОКУ: ЯК СРСР ОКУПУВАВ КАРАФУТО

Ключові слова: окупація, Карафутто, депортація, СРСР, Японія.
Keywords: occupation, Karafuto, deportation, USSR, Japan.

Карафутто – адміністративно-територіальна одиниця Японської імперії 1907–1945 рр., що розташована на південному Сахаліні. Для періоду радянської окупації характерним є процес винищення та депортації місцевого населення, знищення ідентичності місцевих жителів. Вивчення теми є актуальним, тому що у статті порівнюється експансійна політика СРСР у 1945 р. та ідентичне її повторення Росією у 2014 р. щодо суверенної частини України – Автономної Республіки Крим.

Після програшу Російської імперії в російсько-японській війні 1904–1905 рр. розпочався довготривалий відступ росіян в Азії, який тривав подальші 40 років. Радянський режим повернувся знову в цей регіон уже в період Другої світової війни, щоб узяти на себе роль, дуже схожу на ту, з якою не зміг упоратися його царистський попередник [2, 291].

11 лютого 1945 р. на Ялтинській конференції СРСР запрягнувся вступити у війну проти Японії. Отже, 8 серпня 1945 р. Радянський Союз, порушивши російсько-японський договір про нейтралітет, оголошує війну Японії. Нарком за-